

Orman Fakültesi
Orman İnceleme Enstitüsü
Gün _____ 1963

SERİ B

CİLT XIII

SAYI

2

1963

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ORMAN FAKÜLTESİ
DERGİSİ

ARAZİDEN FAYDALANMA DİSİPLİNİ VE TÜRKİYE'DE ZİRAAT-ORMAN MÜNASEBETLERİ

Yazan .

Doç. Dr. M. Orhan UZUNSOY

Memleketimizde ziraat-orman münasebetlerinin göze çarpan tarafı, 11 yıl önce Prof. Heske'nin de isabetle belirttiği gibi, topraktan faydalanmanın bu iki esas formu arasında onların herkesce malûm karşılıklı hizmetlerine dayanan bir dengenin çok eskiden beri bulunmamış, kurulmamış olmasıdır¹.

Gerçekten, düzenli bir ekonomi bünyesi içinde aslında birbirini tamamlayan, destekleyen bu iki sektör, bu düzenin henüz kurulamadığı her yerde olduğu gibi memleketimizde de konu konu, yer yer bir uzlaşmazlık zemini üzerinde bulunmakta, bir taraftan tarla açmaları ve ekseriya bu maksat için çıkarılıp sonradan zabtedilemeyen yangınlar ve hayvan otlatmaları ile yapılagelen orman tahripleri ve sebep olduğu zararlar açıklanır, ormanların korunması ve geliştirilmesi lüzumu belirtilirken öbür taraftan orman sahalarının ziraat ve otlatma maksatlarına tahsisi yolunda fikirler, talepler gelmektedir.

Bunlardan, orman tahriplerinin mutlaka durdurulması ve mevcut ormanların geliştirilmesi ve genişletilmesi yolundaki genel arzu Yeni Anayasada bir direktif olarak ifadesini bulmuş ve memnuniyetle öğrendiğimize göre ilgili çevrelerde Devlet Plânı dahilinde bu istikamette çalışmalara başlanmıştır. Fakat diğer cihetten orman sahalarından ziraat ve hayvancılık maksatları için faydalanma yolundaki fikir ve talepler de varlıklarını ısrarla devam ettirmektedir.

1) Bu münasebetle memleketimizde birçok yıllar ders, konferans ve çalışmalarını ile bu konuda geniş hizmetleri bulunan ve geçen Mart ayı içinde vefat eden Ord. Prof. Dr. Franz Heske'nin hatırasını hürmetle anırım.

Bazı defa bir kısım orman sahalarını bazanda orman hüviyetini kaybetmiş olarak vasıflandırılan sahaları hedef tutan bu taleplerin, gizli işsizliğin önlenmesi, köylerden şehirlere olan akının durdurulması, arazi envanteri, toprak reformu, zirai reform gibi konularla birlikte ortaya getirilmesi, meselesinin çözümü için gerekli materyalin ilgili çevrelerce isabetle seçildiğini, fakat varılan sentezler materyalin henüz iyi tanınmış işlenmediğini gösteriyor.

Zirai kültüre açılması istenen orman sahalarından, hele orman hüviyetini kaybetmiş denilen sahalarından anlaşılan şey nedir ve bu taleplerin Anayasa ile uzlaşma durumu ne merkezdedir gibi sorular bir tarafa, görülüyorki mesele, bir araziden faydalanma meselesi olarak bugün de ortada ve ilmî bir şekilde incelenip açıklanmağa muhtaçtır.

Tabiidirki verimli, başarılı bir şekilde düzenlenebilmesi için her disiplin gibi araziden faydalanma disiplinininde varlığını şart koştuğu belli bir düzen, politik, sosyal ve ekonomik belli esaslar, şartlar vardır. Yeri geldikçe bunlara yapılacak bazı temaslar bir tarafa bırakılırsa yazımızda, esas itibarıyla araziden faydalanma disiplinin genel düzeni ve bu düzen içinde memleketimizde ziraat-orman münasebetlerine verilmesi gereken yön üzerinde — yerin müsaadesi nisbetinde — durulacaktır.

Kanaatimize göre araziden faydalanma konusu, ilki geniş, ikincisi dar mânâda olarak başlıca iki merhalede incelenip düzenlenmelidir.

Geniş mânâda araziden faydalanma, bizce evvelâ bir bütün olarak memleketin, sonra bölgelerinin ve daha sonra derece derece bölge kısım ve parçalarının düşünülen bir gelecekteki ekonomik ve sosyal hüviyetinin isabetli ve kesin bir şekilde tesbiti konusudur. Ezcümle, en süratli ve istikbal vaadeden bir kalkınmayı gerçekleştirmek üzere, mevcut ve gelecekteki ilim ve teknik seviyesinde memleketin, mevcut ve gelecekteki imkânları ile ve çevresindeki ekonomik, sosyal ve jeopolitik durumun bahsettiği imkânlarla belli bir periyod sonunda dünya üzerinde ve kendi çevresinde ne çeşit ve hangi merhalede bir ekonomik ve sosyal hüviyete erişeceği, bölgeleri ve kısımlarının bu bünye içinde ekonomik ve sosyal hüviyetlerinin, durum ve gelişmelerinin hangi yön ve ölçüde olacağı soruları her şeyden önce sorulup çözülmeli ve herhalde Devlet Plânlamasında kalkınma faaliyetlerine ve hızına böyle bir hedef ve yön tayin edilmelidir. En geniş envanter çalışmaları, ekonomik, sosyal ve politik incelemeler, araştırmalar bu konuya ışık tutacaktır.

Görüşümüzü biraz olsun açıklamak için rahatça söyleyebiliriz ki eğer daha millî hudutların belli olduğu 40 sene evvel bu sorular üzerinde durulup çözülebilse, hedefler, merhaleler tesbit edilip millî enerji ve dost gayretler böyle bir düzen içinde böyle belli hedeflere, merhalelere yöneltilebilse idi, memleketimiz bugün tarımsal ihraç maddelerini gerek çeşit, gerek mikdar ve gerekse istihsal ve imalât seviyesi bakımından arttırıp Avrupa ihtiyaçları seviyesine yükseltmekle beraber, çevresine daha ziyade, hatta esas itibarile ağır ve yarı kaba sanayi mamulleri ihraç eden, çevresinde kendine göre bir para bölgesine, ilim, kültür ve turizm otoritesine sahip, ekonomik nüfusu sayısal nüfusuna denk bir memleket, meselâ İstanbul bu bünye ve çevre içinde bir turizm, ticaret, ilim, sanat ve kültür merkezi olabilir, meselâ Boğaziçinin eşsiz turizm siteleri fabrikalara, dok özentilerine, teknil Boğaz kıyıları irili ufaklı çeşitli depolara mahkûm edilmez ve yine meselâ Adapazarı, Düzce ovaları pancar ziraatine münasip görülmezdi.

Dar mânada araziden faydalanma disiplini, kanaatimize göre ancak bu tesbitlerden sonra ele alınabilir ve bu tesbitlere göre biyolojik istihşâl maksatları için ayrılan sahalarda hangi işletme şekilleri ve metodlarının uygulanacağı konusu ile meşgul olur. Bu işletme şekilleri bilindiği üzere başlıca, ziraat, ormancılık, ve mer'acılıktır.

Bahsedilen tesbitler ve plân gereğince biyolojik istihşâle tahsis edilen bir arazide bu işletme şekillerinden hangisinin hangi metodlarla uygulanacağı sorusunun çözümlenmesinde eleyici şart, kanaatimizce *devamlılık şartı*'dir; bu şartı sağlamayan şekil ve metodlar kesin olarak elenmeli ve sonra ancak bu şartı sağlayanlar üzerinde durularak, yine kanaatimizce yerine göre *kârluluk, uygunluk veya faidelilik şartları*'ni gerçekleme dereceleri bakımından aralarında seçim yapılmalıdır.

Devamlılık şartı, fıkrimize göre biri tabii düzen içinde diğeri sosyal ve ekonomik düzen içinde devamlılık olmak üzere başlıca iki yönden incelenmelidir.

Arazinin istihsal potansiyelini azaltıp zamanla yok ederek devamlı olamayan işletmeler tabii düzen içinde devamlılık şartını sağlamayan işletmeler olarak en zararlı ve en evvel, ilk plânda elenmesi gereken işletme şekilleridir. Böyle bir işletmeden sonra aynı araziye başka bir işletme şeklinde semereli bir şekilde kullanmak umumiyetle imkânsız denecek kadar güç ve masraflıdır. Nitekim çok meyilli yamaçlarda yapılan çeşitli vejetasyon ve orman tahripleri ve buralardan açılan tarlalarda yapılan ziraat, arazinin verim ve toprak servetinin sularla sürüklenmesine

yol açtığı için devamlı olamayan ve sonunda araziyi de hemen hiç bir ürün vermez hâle getiren böyle birer işletme şeklidir. İhtisal değerini kaybeden sahaların terkedilerek civarda veya göçerek başka yerlerde tekrarlanması suretile bu işletme şekli bir göçebe faydalanma, bir göçebe ziraat halinde Anadolu dağlarını baştanbaşa dolaşarak çok geniş sahaları hiçbir ürün vermez hale koymuş ve koymakta, çok daha geniş alanların da verim kudretini büyük ölçüde yok etmiş ve etmektedir.

Türkiye'de tabii çöller bulunmadığı ve düşey orman ve hele bitki sınırı üzerinde kalan sahalar pek az olduğu halde¹ hiç bir ürün getirmeyen sahaların -göller, bataklıklar da hariç olmak üzere 1952 istatistiklerine göre- memleket sahasının %16,1 ini yani orta büyüklükte 11 Vilâyetime denk bir genişliği bulması ve aynı yolda bulunan sahaların ise Boğaziçine kadar memleketin her tarafında yaygın bir şekilde görülmesi bu göçebe faydalanmanın ne derece geniş ve tesirli olduğunu gösterir.

Tabii düzen içinde devamlı olamayan işletmeleri bu düzene müdahale suretile -meselâ teraslar tesis veya inşası yolu ile- devamlı kılmak yolu da geçmişte denenmiştir. Başarılı oldukları şartlar için bu müdahaleler zamanla geliştirilerek modern işletme metodları arasına girmiş, fakat birçok hallerde, bilhassa fazla meyilli arazide istihşâl maliyetini yükselterek bu defa işletmenin ekonomik ve sosyal düzen içinde devamlılığını imkânsız kılmışlar ve ergeç terkedilmişler, kalanlar da işletenleri cari ekonomik ve sosyal düzenin dışında kalmağa ve binnetice zamanla tabii servetler üzerinde tahripkâr olmağa, geçici ve göçebe faydalanmalara mahkûm etmişlerdir. Memleketimizde bu durumda bulunan büyük kitleler, bilhassa kıyı bölgelerinde görülen terkedilmiş teraslar ve tahripkâr yerleşmeler bu akibetin örnekleridir.

Görülüyor ki gerek tabii düzen içinde gerekse ekonomik ve sosyal düzen içinde devamlılık, işletme şekil ve metodlarının seçiminde gerçek anlamda bir eleyici şarttır.

Ziraat, ormancılık ve mer'acılık olarak başlıca üç katogoride topladığımız işletme şekillerinden ormancılık, ormanların yeryüzündeki tabii yayılış sahaları dahilinde devamlılık şartını tabii düzen içinde her yerde sağlayan bir işletme şekli olarak kendini diğerlerinden ayırır. Filhakika orman, her bölge için toprağı en iyi koruyucu bitki formasyonları olan klimaks formasyonların en müttekâmil şekli olarak, kendi tabii yayılış sa-

1) Memleketimizde düşey orman sınırı üzerinde kalan sahaların yekûnu tahminlerimize göre 1,96 milyon hektar, yani memleket sahasının %2,5i kadardır.

haları içinde en elverişsiz meyil ve toprak şartları altında bile uygun metodlarla devamlı bir işletme sağlayabilir ve ayrıca zamanla toprağı geliştirip özel iklim şartları meydana getirerek hem kendi istihşâl imkânlarını, hemde çevresine olan endirekt faydelerini genişletebilir.

Akarsu rejimlerinin ıslahı, ziraat sahalarının, liman ve koyların materiyal istilâsından korunması, çığların teşekkülünün, kaya yuvarlanmalarının önlenmesi, sağlık merkezleri, av, eğlence, kamp ve piknik sahaları temini, moral eğitimi ve yurt sevgisinin arttırılması gibi çeşitli sosyal ve ekonomik ihtiyaçlar konusunda ormanların sağladığı endirekt ve kollektif faide ve hizmetler çok defa onların, odun yaprak, meyva, tohum, ilh... direkt istihşâl konularından daha önemli olabilir ki, bu keyfiyet, uygulanacak işletme şekillerinin seçiminde uygunluk ve faidelilik, hatta yerine göre kârlılık şartları bakımından ormancılığa daha başlangıçta önemli ölçüde puvan sağlar.

Uygunluk, faidelilik ve kârlılık prensiplerini çeşitli şekil ve anlamlar içinde mütalea etmek kabildir. Ancak meselenin incelenmesine bir düzen, bir disiplin vermek üzere, kanaatimize bunlardan uygunluk şartını, "işletme şekillerinin tetkik olunan bölge veya kısım için bahsettiğimiz tesbitlere göre plânlamada belli edülen hüviyet ve hizmet şekline uygunluğu" şeklinde ve anlamında düşünebilir ve buna göre de bu şartı diğerlerinin önünde ve bu ikinci merhalede bir eleyici şart olarak alabiliriz.

Meselâ memleketin sosyal hayatı, sosyal ve ekonomik gelişmesi içinde başlıca bir iç ve dış turizm bölgesi olarak plânlanabilecek olan İstanbul adaları ve Boğaziçinde denize ve boğaza bakan yamaçlar ve kıyıları için estetik ve peysaj ile birlikte huzur ve sükün içinde dinlenme, eğlenme ve deniz sporları esas alındığı takdirde bu şerit, -devamlı ve sahipleri için o sırada en kârlı bile olsa- çilek, mısır ilh.. ziratı, taş ve kireç ocakları, fabrika, dok, depo işletmeleri, parselleme yapılar, okullar ve hatta hastahanelerle doldurulacak yerde, yer yer münferit köşkler, yahılar, dinlenme, eğlenme ve balıkçı köyleri ve siteleri ve yer yer çalılık ve çayırliklarla bezenmiş, zaman ve mekân düzeni içinde bir renk ve şekil harmonisine malik bir koruluklar serisine, bir tabiat düzenine tahsis olunabilir. Yine aynı gaye dahilinde piknik yerleri ve av sahaları ile bir kısım sağlık merkezleri ve tarlasından yahut bahçesinden koparmak suretile faydalanılması âdet ve âlem olmuş yerli ürünler, meselâ, Arnavutköy, Baltalimanı, İstinye ve Tarabyanın çileği, ahududu'su, Polonez köyünün, Zekeriya köyünün ki-

raz v.s. meyva bahçeleri, Boğazın bu şerit arkasındaki iç kısımları için uygun işletme konuları olarak düşünülebilir.

Bu arada yine meselâ Marmara çevresi, bilhassa Anadolu tarafı, -bazı askerî ve sanayi bölgeleri dışında- memleketin yer yer turizm ve dinlenme siteleri serpili bir yaş meyva, sebze ve balıkçılık bölgesi olarak plânlanırsa, devamlılık şartının elverdiği sahalar için bu işletme şekilleri ve bunlarla ilgili konserve sanayii, bu çevre için uygunluk şartını yerine getiren şekil ve işletmeler olarak ele alınabilir.

Faidelilik prensibi, görüşümüze göre, tetkik konusu bölge veya kısımda düşünülen işletme şekillerinin ve metodlarının, "çevrelerinde Devamlılık ve uygunluk şartlarını gerçekleştiren diğer işletmeler ve faydalanmalar için faideliliği" şeklinde mütalea olunabilir. Meselâ akarsu ve baraj havzalarında akarsu yataklarının ve baraj göllerinin, koyların, limanların materyalle dolmasını, vâdi ve ovalardaki verimli ziraat sahalarının kum ve çakılla örtülmesini önlemek, buraları ve çeşitli tesisleri, meskûn yerleri kaya yuvarlanmalarından ve çığlardan korumak gerektiğinde ilgili arazi parçalarının ormanlaştırılması, yahut geniş alanlarda rüzgâr erozyonunu önlemek ve rutubet şartlarını ıslah etmek üzere ziraat sahaları dahilinde koruyucu orman şeritlerinin kurulması, yahut da bir ormanın, bir millî parkın otlatma zararlarından kurtarılması için ilgili bir kısım sahaların mer'a olarak veya biçimlik ot yahut hayvan yemi yetiştirmek üzere ziraat için düzenlenmesi ve geliştirilmesi, buralarda diğer şekillerin uygulanmasından daha faydeli görülebilir.

Verilen misallerdende anlaşılacağı üzere bu faidelilik bir çok hallerde faydeli olunan sahalardaki işletmeler için ve bu işletmeler uygunluk esasına göre seçilmiş işletmeler oldukları cihetle plânlama gayeleri için kesin bir zaruret derecesinde olabilir; böyle haller dışında ise aynı faidelileri sağla, an işletme şekilleri arasında kârlılık esasına dayanan bir seçim yapmak gerekir. Aşağı yukarı aynı şey, uygunluk prensibi bakımından da söylenebilir; yani plânlamada bölge veya kısım için belli edilen hüviyet ve hizmet şekli belli bir işletme şeklini kesin ve tek bir şekil olarak empoze etmediği takdirde, devamlılık şartını sağlamak kaydı ile bu hüviyet ve hizmet şekline uygun olabilen işletme şekilleri arasında seçim, kârlılık esasına göre yapılmalıdır.

Kârlılık şartını sonuncu şart olarak zikretmekle onu asla geri plânda tutmak temayülünde değiliz. Fert ve toplumun ekonomik faaliyetine yön ve hız veren kârlılık anlayışı esasen daha memleketin ve bölgelerinin

hüviyet ve fonksiyonlarının tesbitinden itibaren, plânlamaya ve yatırım programlarının tesbitine ve uygulanmasına kadar bütün tesbit ve seçimlerde devamlılık şartı dahilinde aranacak şart olarak esasen mevcut olmalıdır; ve bütün mesele, fert ve toplum kârlılığını devamlı ve en iyi şekilde birleştiren bir çözümler serisi elde edebilmektedir. Filhakika kanaatimize göre toplum kârlılığını hedef tutan bir plânın başarı derecesi, insan hırsını utilize edebildiği dereceyi asla geçemez.

Bu konuda fert ve toplum menfaatlerinin birleştirilmesi meselesi en azından ayrı bir yazı serisine ihtiyaç gösterecek çaptadır. Bununla beraber şimdiye kadar ki izahlarımızla meselenin, hiç değilse işletme şekilleri için saha aramak şeklinde ele almamıyacağımı göstermiş olduğumuzu zannediyoruz. Buna göre sadece ziraat sahaları yetmediği için bir kısım orman sahalarını ziraate açmak yahut aksine olarak ormanlar az diye ziraat sahalarını ormanlaştırmak ilmi bir çözüm tarzı olarak düşünülemez.

Ancak, memleket ziraatinin geliştirilmesi yolunda ormanların ve ormancılığın olduğu gibi, memleket ormanlarının korunması ve geliştirilmesi konusunda da ziraatin yapabileceği pek çok şeyler vardır.

Bu hizmetlerin önemli bir kısmı hayvancılık konusundadır. Ormancılığın ve ziraatin bu konudaki işbirliği, hayvancılığı kendi ekonomik mevkiine iade etmek şeklinde hulâsa olunabilir.

Filhakika bugün memleketimizdeki durumun tamamen aksine olarak hayvancılık alanında ormancılığın değil, ziraatin ortağıdır. Çeşitli hayvan yemleri istihsâli, çeşitli hasat ve ziraat sanayii artıkları ile ziraat ve temin ettiği çeki gücü ve hayvanî gübrelerle de hayvancılık birbirinin gerçek anlamda tamamlayıcısıdır.

Ancak ne yazık ki memleketimizde tarlaya verilmesi gereken hayvan gübresi, yakacak yokluğu veya kıtlığı yüzünden tezek halinde yakılmaktadır. Nitekim 1948 yılı köy sayımı sonuçlarına göre memleketimizde 33130 köyden 8576 sı yani %25-26 sı ve M. Özuygur'a göre 14 milyon kişi, yılda elde edilen 85 milyon ton kabili istifade taze çiftlik gübresinin 67 milyon tonunu yani %79-80 ini kurnup tezek olarak yakmakta ve bu yüzden uğranılan zirai gelir kayıpları kültür çeşidine göre yılda 1-9 milyar lira arasında değişmektedir¹.

1) Bak : Türkiye'de Yakıt Problemi ve Hal Çareleri : Ankara-1962.
Türkiye Tabiatını Koruma Cemiyeti Yayınlarından, sayı: 7, Sahife: 91-103.

Bilhassa köylerimiz için ısıtma ve ısınma konusu olarak odundan başka maddelerin temini, herşeyden evvel bir maddi ve teknik imkân, ve saniyen bir sosyal ve ekonomik bünye ve iktisadilik meselesidir. Fillhakika odun yerine kullanılabilir linyit, petrol ve müstakları, elektrik enerjisi ve son zamanlarda bahis konusu olan biogaz, yeter miktarda bulunabilme, finansman, tesisat ve ulaştırma meseleleri yanında büyük kitlelerin ihtiyaç kadrosu ve satınalma gücü ilede doğrudan doğruya ilgili ve herhalde sınırlı bir kullanılma şansına maliktir. Nitekim bu şansın memleketimize nazaran çok fazla olduğu Orta Avrupa memleketlerinde dahi köylerin ısınma vasıtası genel olarak odundur. Buna göre hiç değilse daha uzun bir zaman için çiftlik gübresini tarlaya verebilme imkânı orman varlığına bağlı kalacaktır denebilir.

Tabii orman rejyonu içinde mevcut ormanların geliştirilmesi ve yeni ormanlar kurulması, tabii step rejyonu içinde uygun yerlerde sulama suretile münferit ormanlar ve ovalarda uygun aralıkla koruyucu orman şeritleri tesisi, diğer faideler yanında bu yakacak temini meselesinin geniş uygulama sahaları dahilinde çözümünü için de elde pratik imkân vaad eden tek yol olarak kalmaktadır.

Step bölgelerinde, verimsiz ve su baskınlarına müsait sahalarda yakacak ve sanayi odunu istihşâli için sulama suretile münferid ormanlar tesisi, meselâ Pakistan'da uzun zamandan beri uygulanmaktadır. Bu memleketin bu konudaki tecrübelerinden herhalde Orta ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde geniş ölçüde faydalanabiliriz. Esas itibariyle rüzgâr erozyonunu kontrol ve rutubet muvazenesini temin maksadile kurulan ve bilhassa Amerika Birleşik Devletlerinde ve Rusya'da başarı ile uygulanan koruyucu orman şeritlerinin, ova ve dalgalı arazi zirai istihşâl bölgelerimize bu faidelerle birlikte yakacak odunda temin edeceği tabiidir.

Buna mukabil ziraatimizin, istihşâli arttırma, hayvan yemi istihşâli ve ziraat sanayii konularında yapacağı her ileri hamle, hayvancılığımızı, besin maddelerini ormanda aramaktan ve ormanlar üzerinde parazit olmaktan biraz daha vazgeçirtecektir. Bu itibarla memleket ziraatinin bu yönlerdeki hamleleri ormancılar tarafından da dikkatle, arzu ile izlenmekte, özlenmektedir.

Meselâ Sonbaharda ekilerek, donlara, kışa dayanan yemlik baklagil formlarının elde edilmesi yolunda bundan dahâ yirmi sene evvel kay-

dedilen başarının ¹ tatbikata intikal ettirilmesi ve yine meselâ Orta Anadolu şartlarında nadasım nisbetini % 50 den aşağı düşürme imkânları üzerine daha on sene evvel yapılmakta olan rotasyon denemelerinin² başarı ile sonuçlanması ormancılığımız için de hayırlı olacaktır. Nasıl olmasın ki, ziraî verim ve istihşâlin artırılması, ziraat sanayinin geliştirilmesi, sadece hayvancılığın ormanlar üzerinde parazit durumdan çıkarılması bakımından değil, aynı zamanda köylü ve çiftçinin geçim imkânlarını genişletme yolu ile orman tahriplerini dindirmek bakımından da önemli bir imkân kapısı açacaktır.

Fakat kanaatimizce herşeyden önce yapılacak iş, toplumda, bu konuda özellikle çiftçi ve köylü kitlesinde geçim imkânlarını genişletme ihtiyacını, mecburiyetini uyandırmaktır. Biz deriz ki, verimi, istihşâli arttırma yolları, imkânları var olduğu halde verim ve istihşâl yerinde sayıyorsa bunun nedeni bu imkânların bilinmediğinde değil, bulmağa, bilmeğe kitlelerce ihtiyaç duyulmadığındadır. Filhakika, yıllık yiyecek ihtiyacı bir iki çuval bulgur, 2-3 torba yoğurt ve bir miktar soğandan, yıllık giyim ihtiyacı şalvara veya entariye vurulacak kırkbirinci yamadan ibaret olan ve bunları üç beş keçisi ve ormandan açtığı tarlada rastgele yaptığı ziraat ve zaman zaman kasabaya götürdüğü birkaç yük odun, birkaç sepet yumurta ile pek âlâ temin edebilen, hatta kışın yiyecek bulamayınca ot ve yaprakla geçinmeyi dahi insanca bir yaşayış tarzı olarak babadan evlâda görüp bellemiş, kabul etmiş olan köylünün ve kezâ ihtiyaç kadrosu kasabalı bir memurun ihtiyaç kadrosunu bile bulmayan bir çiftlik sahibinin, verimi, istihşâli arttırmağa ihtiyaç duymaması pek tabiidir. Böylesine dar bir ihtiyaç kadrosunun memleket ekonomisine ne ölçüde bir hayatiyet verebileceğini, diğer ekonomik sektörlerde istihşâli, verimi arttırma çalışmalarını ne derece teşvik edebileceğini düşünmek bile lüzumsuzdur.

Bu itibarla fikrimize göre kendilerinden verim ve istihşâl artışı talep ettiğimiz kitlelerin ve işletme sahiplerinin ihtiyaç kadrolarını, beğenmediğimiz, yeter bulmadığımız verim ve istihşâlin, dolayısıyla metod ve vasıtaların temin edebildiği ihtiyaç kadrosunun belirli derecede hatta epeyce

1) Bak. : Prof. Dr. Ö. Tarman - Prof. Dr. V. Tayşi : Baklagillerden yem bitkilerinin kuru ziraatteki yeri ve önemi. Ankara Y.Z.E. Derg., Ekim 1943, sahife : 279-289.

2) Bak. : O. Atıllâ : Ankara Ziraî Araştırma Enstitüsü. Türkiye Ziraat Mecmuası, Ağustos 1953, sahife: 182-194.

üstüne çıkarmak birinci şartı teşkil eder¹. İnsanı reddeden kamçı ve sürü ekonomisinin tamimile tersine olarak, insanı kabul eden ve yeryüzünün en büyük, en verimli enerjisi olan insan hırsını utilize etmeyi esas alan medeni, gerçek anlamda ilerici ve feyizli metod budur.

Verim ve istihşâli artırma yolunda yapılan araştırma ve çalışmalar, sarfedilen gayretler, devlet politikasının ancak bu yönde kaydettiği gelişmeleri takiben ve esas itibarile ancak bu gelişmeler nisbetinde faydelli ve semereli olabilir.

Bu gelişme sağlandıkça artan ihtiyaçları karşılama gayretine düşen kitlelere, işletmelere, daha verimli metodlar, vasıtalar ve daha çeşitli iş imkânları düşünülürken, ziraat, hayvancılık ve diğer ekonomik sektörlerin yanında, tabii ve devamlı işletme sahası memleketin rahatca yarısını bulan ormancılığın da lâyrikile utilize edilmesi üzerinde önemle durulmalıdır.

Filhakika, topyekûn bir kalkınmayı hedef tutan plânlamalarda ormancılığı sadece bir yatırım konusu olarak düşünmek çok yanlış olur. Böyle bir düşünüşün, uzun vadeli olması itibarile ormancılığı, Anayasaya rağmen ikinci, üçüncü plânda bırakmasını, hatanın normal neticesi olarak tabii görmek lâzundur. Halbuki ormancılık uzun vadeli bir yatırım konusu olmakla beraber, oldukça uzun bir kalkınma devresine muhtaç olan memleketimiz için bu devre boyunca tam bir istihdam gonusudur. Böyle bir devrede ormancılık konusunda yapılacak yatırımların tesir ve neticeleri en kısa zamanda bir cihetten mevcut ormanların korunmasında diğer cihetten ise diğer ekonomik sektörlerin gelişmesinde kendisini kuvvetle ve mutlaka gösterecektir. Bu tesir ve neticelerin derecesini, ormancılığın yurt ekonomisi için ne ölçüde bir potansiyel ifade eylediğini tasavvur edebilmek için, 30 milyon içinde ekonomik nüfusun, vergi ödeyen ve memleket piyasası ile ilgilenen nüfusun 1-2 milyonu geçmediği bu memlekette ormancılığın memleket sahası ve nüfusunun en az yarısını ilgilendiren bir istihdam konusu olduğunu düşünmek kâfidir.

Yukarıda bahsettiğimiz devamlılık, uygunluk, faydelilik ve kârlılık prensipleri dahilinde mevcut ormanların değerlendirilmesi ve muhafazasına, verim ve faydelerinin arttırılmasına paralel olarak yapılacak geniş ölçüde yeniden ormanlaştırma işleri, ormancılık yatırım ve istihdam konusunun esasını teşkil eder.

1) Bak : Doç. Dr. M. Orhan Uzunsoy : Türkiye'de Tabii Kaynakların Geliştirilmesine ait Ana Şartlar.

İ. Ü. Orman Fakültesi dergisi seri: A, cilt: XII, sayı 2, 1962.

Bunlar, özellikle yeniden ormanlaştırma konusu, ilmî mânâda ormanların, ziraat ve mer'a sahaları aleyhine bir genişlemesini asla ifade etmez. Çünkü bu prensipler dahilinde ormanlaştırılacak sahalardan esasen ziraat sahası veya mer'a olarak işletilmesi evveleminde devamlı ve saniyen yerine göre uygun, faydeli ve yine yerine göre kârlı olmayan sahalardan olacaktır.

Buna mukabil bu ormancılık faaliyetleri, gerek çiftlik gübresini tarlaya verebilme imkânını hazırlamak, gerekse su rejimini ıslah etmek ve tarlaları çakıl ve çığ istilâsından korumak suretile, zirai verimin artırılmasını ve zirai istihşâlin emniyet altına alınmasını mümkün kılacak, ziraatin bir ortağı olan hayvancılık da bundan nasibini elbette alacaktır. Fazla uzakta değil, Ankara-İstanbul yolunun geçtiği Kızılcahamam civarında, bir vâdi tabanlarındaki pirinç tarlalarını ve bir de bu tarlaların hemen üstündeki yamaçlarda adeta sel gibi akmağa hazır duran moloz ve çakıl kitlelerini otobüsün penceresinden olsun görmek, konunun esprisini kavramak için kâfidir.

Hatta bu arada yurdumuz için ormanların geliştirilmesi ve genişletilmesinin, ziraat sahalarının genişletilmesini mümkün kılacağını söylemek de bir paradoks sayılmamalıdır. Filhakika çıplak yamaçlar altında yalın kaba kum ve çakıl dolu, kupkuru vâdiler ve ağızlarında çok defa görülen sazıklar, bataklıklar, yurdun, bilhassa Orta Anadolu'nun klâsik tabloları arasındadır. Aslında en verimli tarla ve bahçelerle dolu olması gereken bu vâdilerin bugün ziraat sahaları olarak kullanılabilmesi, bu sazıkların, bataklıkların değerlendirilebilmesi, herşeyden evvel bu vâdi tabanlarının devamlı olarak gelmekte olan kaba materyal istilâsından kurtarılmasına bağlıdır. Bahis konusu yamaçların ormanlaştırılması bu itibarla başka faydelerle birlikte bu vâdilerin ziraat sahalarına ilâvesi imkânını da sağlayacaktır. Çığ istilâsına ve rüzgâr erozyonuna maruz sahalardan için de aşağı yukarı aynı mekanizma bahis konusudur.

Memleketimizde ormana terk edilmesi gereken ziraat sahaları ve ziraate açılması icap eden orman sahaları işte izah ettiğimiz bu esas ve prensipler dahilinde incelenmelidir.

Hâlen ziraat yapıldığı halde ormana veya mer'aya terkedilmesi gereken sahaların yekûnu hakkındaki tahminler 5-10 milyon hektarı bulmaktadır. Acaba ziraat sahaları içinde ormana terki gereken bu ölçüde, daha az veya daha geniş saha bulunması, memleketimizde ziraat sahalarının artık sınırına gelindiğini, hatta sınırın aşıldığını ifade eder mi?

Kanaatimizce bu husus çeşitli ziraat şekilleri için birbirinden ayrı olarak mütalea edilmelidir. Herhalde bir ölçüye dayanmaksızın umumî olarak tahminimiz, tarla ziraati için, yukarıda bahsettiğimiz ormancılığın himayesinde genişleme imkânları hariç, sınıra gelindiği merkezindedir. Sınırın ne ölçüde aşmış bulunduğu hususu bu genişleme ile terk edilecek sahaların genişliğinin mukayesesinden sonra anlaşılacaktır.

Buna mukabil, fındık, çay ve bilhassa zeytin gibi bahçe ziraati için henüz genişleme imkânlarının bulunduğu kabul edilebilir. Ancak genel olarak yaprak, çiçek, tohum, meyva istihsâlini hedef tutan bu gibi işletmelerde bol hasıla için açık ve seyrek durum ve otlarla, yabancı çalılarla mücadelenin esas olduğu düşünülürse, bu genişlemenin devamlılık şartı ile ciddi bir şekilde sınırlanacağı da tahmin olunur.

Fakat herhalde bu konuda kesif özel ilmi çalışmalar, araştırmalar yapılmalı ve mesele, önce geniş ve müteakiben dar mânâda araziden faydalanma esasları, prensipleri dahilinde hal yoluna konulmalıdır.